وَنَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا

اَلْقُرْآن

હુકૂકુલ ઇબાદ
કી
ફિક્ર કીજિયે

■ અઝ. ■

મૌ. મુહમ્મદ આશિક ઇલાહી (બુલંદશહરી)(રહ.)

મદીનહ મુનવ્વરહ

■ લિપ્યંતર ■

ગુલામ ફરીદ યૂનુસ દેવલવી

ખાદિમ: જામિઅહ દારુલ કુર્આન, સરખેઝ, અહમદાબાદ.

■ નાશિર ■

જામિઅહ દારુલ કુર્આન, સરખેઝ, અહમદાબાદ.

ક્યિામત કે રોઝ હમ મીઝાને અદ્લ(ઇન્સાફકી તરાઝુ) કાઇમ કરેંગે, સો કિસી પર અસ્લન્(બિલકુલ) ઝુલ્મ ન હોગા. (કુર્આન)

હુકૂકુલ ઇબાદ
કી
ફિક્ર કીજિએ

■ અઝ. ■

મવ. મુહમ્મદ આશિક ઇલાહી (બુલંદશહરી)(રહ.)

મદીનહ મુનવ્વરહ

■ લિપ્યંતર ■

ગુલામ ફરીદ યૂનુસ દેવલવી

ખાદિમ: જામિઅહ દારુલ કુર્આન, સરખેઝ, અહમદાબાદ.

■ નાશિર ■

જામિઅહ દારુલ કુર્આન, સરખેઝ, અહમદાબાદ.

તફસીલાત

નામ કિતાબ : હુકૂકુલ ઈબાદ કી ફિક્ર કીજિએ

મુઅલ્લિફ : મવ. મુહમ્મદ આશિક ઈલાહી બુલંદશહરી.(રહ.)

લિપ્યાંતર : ગુલામ ફરીદ યૂનુસ દેવલવી

નાશિર : જામિઅહ દારુલ કુર્આન, સરખેઝ, અહમદાબાદ.

તા'દાદ : ૧૦૦૦

કિમત : ૫/-

કમ્પોઝિંગ એન્ડ પ્રિન્ટીંગ :

net.com Design

ph: 2122867

-: મિલનેકે પતે :-

(૧) મકતબહ યાદગારે શેખ - દેવલા

(૨) જામિઅહ દારુલ કુર્આન, સરખેઝ (અહમદાબાદ)

(૩) હાફિઝ સઈદ તડકેશ્વરી

(ટોપીવાલા પોલ, કાલુપૂર, અહમદાબાદ.)

બિસ્મિલ્લાહિર્રહ્માનિર્રહીમ

ઝરૂરી બાત

નહમદુહૂ વ નુસલ્લી અલા રસૂલિહિલ-કરીમ

અમ્મા બા'દ ! ઈસ રિસાલામેં હુકૂકુલ ઈબાદકી ખબર રખને ઔર ઉનકી અદાઈગી કી ઝરૂરત કો અહાદીસે શરીફા ઔર બુઝુર્ગોંકે અકવાલ કી રોશનીમેં વાઝિહ કિયા ગયા હૈ ઔર યહ બતાયા કે ઈન્સાન અપની ઝિંદગીમેં આઝાદ નહીં હૈ. બલ્કેઃ અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે ઉસકો અહકામે શરઈય્યહ કી પાબંદી મેં જકળ દિયા ગયા હૈ. નમાઝ, રોઝહ, ઝકાત, હજ, ઝિકો અઝકાર કે અલાવહ મખલૂક કે હુકૂકકા ધ્યાન રખના ઔર હસ્બે મૌકા' ઉનકા અદા કરના ફર્ઝ ઔર ઝરૂરી હૈ. યહ હુકૂક માલ સે ભી મુતઅલ્લિક હૈ ઔર માલ કે સિવા દૂસરે મુઆમલાત મેં ભી હુકૂક કી અદાઈગીકા લિહાઝ કરના ઝરૂરી હૈ.

બહર હાલ યહ રિસાલા (''હુકૂકુલ-ઈબાદકી ફિક્ર કી જિએ) એક અહમ ઔર ઝરૂરી મઝમૂન પર મુશ્તમિલ હૈ જિસકા ગુજરાતી રસ્મુલ ખત (ગુજરાતી લિપિ) મુરશિદી હઝરતે અકદસ મવલાના મુહમ્મદ તલ્હા સા. કાંધલ્વી (દા. બ.)કે તા'મીલે ઈરશાદ મેં કિયા ગયા હૈ.

આખિરમેં પળ્હને વાલોંસે દરખાસ્ત હૈ કે ઈસ રિસાલાકો ખૂદ પળ્હકર દૂસરોં કો ભી સુનાએં ઔર અહ્કર ઔર નાશિરકો અપની મકબૂલ દુઆઓં મેં ઝરૂર યાદ ફરમા લિયા કરેં.

તાલિબે દુઆ : **ગુલામ ફરીદ યૂનુસ દેવલા** (ગુફિરલહૂ)

સરખેઝ, અહમદાબાદ.

નહ્‌મદુહૂ વ નુસલ્લી અલા રસૂલિહિલ કરીમ.

અમ્મા બા'દ :

હુકૂકુલ-ઈબાદકા મુઆમલા બહુત અહમ હૈ, આમ તૌર પર લોગોં કો ઉસકી પરવાહ નહીં હોતી. દીનદારી બસ નમાઝ ઔર કુર્તા ઔર દાળ્હી મેં રહ ગઈ. હઝરત સુફયાન થૌરી રહમતુલ્લાહિ અલયહિ ફરમાતે થેઃ અગર કોઈ શખ્સ અલ્લાહ તઆલાકી સત્તર (૭૦) નાફરમાનિયાં લેકર કિયામત કે મેદાનમેં પહુંચે તો યહ ઉસસે હલ્કા જુર્મ હૈ કે કિસી બન્દે કા એક હક અપને ઝિમ્મે લેકર મેદાને કિયામત મેં હાઝિર હો. કયૂંકે અલ્લાહ તઆલા બેનિયાઝ હૈ. ઉસસે મા'ફી કી ઉમ્મીદ રખ્ખી જાએ, લેકિન બન્દે ચૂંકે મુહ્‌તાજ હૈ ઈસ લિએ ઉનકે હુકૂકકી અદાઈગી કા ધ્યાન રખના ઔર હુકૂકુલ-ઈબાદસે પાક હોકર જાના બહુત ઝિયાદહ અહમ ઔર નિહાયત ઝરૂરી હૈ, બન્દોંસે વહાં મા'ફ કરાને કી ઉમ્મીદ રખના બેવકૂફી હૈ, બંદે વહાં મુહ્‌તાજ હોંગે, કસ્મપુરસી કા આલમ હોગા, ઝર્‌રહ-ઝર્‌રહસા સહારા તલાશ કરતે હોંગે ઔર હર સાહિબે

દાળ્હી = દાઢી, જુર્મ = ઝુલ્મ, મેદાને કિયામત = કિયામત કા મેદાન, બે-નિયાઝ = બે પરવા, અહમ = ઝરૂરી, નિહાયત = બહુત, ઉમ્મીદ = આરઝૂ, કસ્મ પુરસી = નફ્સા નફ્સી, ઝર્રહઝર્રહ = થોળા,થોડા, સાહિબે હક = હકવાલા.

હક અપના પૂરા પૂરા હક વસૂલ કરના ચાહેગા. મીરાષ કે બાબ મેં તો દીનદારી કે મુદ્દઇ પીર ફકીર આલિમ જાહિલ ઉમૂમન્ મુબતલાએ મુસીબત હૈં. મરનેવાલા મર જાતા હૈ ઔર ઉસકા માલ શરઇ ઉસૂલ કે મુતાબિક વુરસા મેં તકસીમ નહીં કિયા જાતા, યતીમોં ઔર બેવાઓં કે હિસ્સે દૂસરે હી લોગ ખા જાતે હૈં ઔર મરનેવાલોંકી બીવિયોં ઔર બેટિયોંકો મીરાષ કે શરઈ હિસ્સે નહીં દિએ જાતે, હાં બિદઅત કે કામોં મેં મીરાષકે મુશ્તરક માલસે ખર્ચ કરતે રહતે હૈં. ઉજરત પર કુર્આન મજીદ પળ્હવાયા જા રહા હૈ જો હરામ હૈ, તીજે ચાલીસ (૪૦)વેં હો રહે હૈં જો બિદઅત હૈં ઔર ઉનમેં રિયાકારી ભી મકસૂદ હોતી હૈ, યતીમોં બેવાઓં કા માલ (જો ઉન્હેં મીરાષમેં મિલા હૈ) બિદઆત ઔર ખુરાફાત મેં ખર્ચ કરતે ચલે જાતે હૈં, ઔર શરીઅતકે મુતાબિક મીરાષ તકસીમ કરને સે જાન ચુરાતે હૈં.

ઉમૂમન્ યહ હોતા હૈ કે જહાં દો બીવિયોંકી અવલાદ હૂઈ ઉનમેંસે જિસ બીવી યા જિસ બીવીકી અવલાદકે કબ્ઝામેં મરનેવાલેકી અમલાક ઔર અમવાલ મેંસે જિસ કદર ભી હો લે ઉળતા હૈ, યહ બિલ્કુલ નહીં સોચા જાતા હૈ કે હર મરનેવાલે કા મુશ્તરક માલ હૈ. શરીઅત કે મુતાબિક ઉસકી દોનોં બીવિયોં સે ઉસકી જો અવલાદ હૈ ઉન સબકે હિસ્સે હૈં. મરનેવાલેને જિતના ભી માલ છોળા હૈ ખ્વાહ કિસી ભી બીવી ઔર કિસી ભી અવલાદકે કબ્ઝામેં હો શરઅન્

મુદ્દઈ = દા'વા કરનેવાલા, **ઉમૂમન્** = આમ તૌર પર, **મુબતલાએ મુસીબત** = મુસીબતમેં ફસા હુવા, **વુરષા** = વારિષ લોગ, **યતીમ**= જિસકા બાપ મર ગયા હો, **બેવાઓં** = જિન ઔરતોં કે શોહર મર ગયે હો, **મુશ્તરક** = મિલા હુવા, **ઉજરત** = મઝદૂરી, **રિયાકારી** = દિખલાવા, **મકસૂદ** = મુરાદ, **ખુરાફાત**= ફુઝુલિયાત, **અમલાક** = દૌલત, મિલ્કત, **તીજા**= મુસલમાનોંમેં મરનેકે બા'દ તીસે દિનકા રિવાજ, **અમવાલ**= જાઈદાદ, માલ, ઝમીન વગૈરહ, **શરઅન**=શરીઅતકે મુતાબિક,

સબમેં મીરાષ કા કાનૂન જારી હોતા હે અગર તકસીમ ન કિયા જાએ ઔર જિસકે કબ્ઝામેં જો માલ હૈ વહ મુસ્તહિક્કીન કો ન પહુંચાયા જાએ તો જિસ કે પાસ ભી અપને હિસ્સા સે ઝિયાદહ હોગા વહ હરામ ખાને કે ગુનાહ કા મુર્તકિબ હોગા, યહ માલકી મુહબ્બત આખિરતકે અઝાબમેં મુબતલા કર દેગી સૂરતુલ ફજ્ર મેં અહલે દુન્યા કા હાલ બતાતે હૂએ ઈરશાદ ફરમાયા :-

كَلَّا بَلْ لَّا تُكْرِمُوْنَ الْيَتِيْمَ وَلَا تَحَاضُّوْنَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ وَتَاْكُلُوْنَ التُّرَاثَ اَكْلًا لَّمًّا وَّتُحِبُّوْنَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا

બલ્કે બાત યહ હૈ કે તુમ યતીમકા ઈહ્તિરામ નહીં કરતે ઔર મિસ્કીન કો ખાના દેનેકી તરગીબ નહીં દેતે ઔર મીરાષકા માલ સમેટ કર ખા જાતે હો ઔર માલસે બહુત હી મુહબ્બત રખતે હો. (સૂરએ ફજ્ર : પારહ ૩૦)

યહ માલકી મુહબ્બત હી યતીમ કા ઈક્રામ નહીં કરને દેતી, યતીમ પર ઝુલ્મ ભી હોતા હૈ ઉસકા મીરાષવાલા હિસ્સા ભી દબા લિયા જાતા હૈ, ઔર દૂસરે તરીકોં સે ભી ઉસકી હકતલ્ફી કી જાતી હૈ, અગર સમઝતે હૈં કે યતીમખાનોંમેં જો માલ ચન્દા કરકે જમા' કિયા જાતા હૈ ઉસમેં જો ખિયાનત હો વહ યતીમકા માલ ખાનેમેં શામિલ હૈ હાલાંકે મિરાષ તકસીમ ન કરને કી વજહ સે ઘર ઘર યતીમોં કા માલ ખાયા જા રહા હૈ સૂરએ નિસા' મેં હૈ :

મિરાષ = વહ માલ જો મરનેવાલા છોળે, **તકસીમ** = બાંટના, **મુસ્તહિકીન** = હકદાર લોગ, **મુર્તકિબ** = કરનેવાલા, **મિસ્કીન** = ગરીબ, **તરગીબ** = શૌક, લાલચ, રગબત, **હક તલ્ફી** = બેઈન્સાફી, કિસીકા હક માર લેના.

બિલા શુબા' જો લોગ ઝુલ્મન્ યતીમોં કા માલ ખાતે હૈં વહ અપને પેટોંમેં આગ હી ભરતે હૈં ઔર અન્કરીબ દહકતી હૂઈ આગમેં દાખિલ હોંગે. (પારહ :૪)	اِنَّ الَّذِيْنَ يَاْ كُلُوْنَ اَمْوَالَ الْيَتٰمٰى ظُلْمًا اِنَّمَا يَاْ كُلُوْنَ فِىْ بُطُوْنِهِمْ نَا رًا وَ سَيَصْلَوْنَ سَعِيْرًا

કર્ઝ બૂરી બલા હૈ, અકાબિર કા યહ મકોલા તો મશ્હૂર હી હૈ,'' اَلْقَرْضُ مِقْرَاضُ الْمُحَبَّةِ '' યા'ની કર્ઝ મુહબ્બતકી કૈંચી હૈ લફ્ઝે કર્ઝ કા લુગવી મા'ના હી કાટને કા હૈ, બહુત સે લોગોં કો કર્ઝ લેનેકી આદત હોતી હૈ, ઝરૂરત, બિલા ઝરૂરત કર્ઝ લેતે રહતે હૈં ઔર જબ બહુતસે કર્ઝ ચળ્હ જાતે હૈં તો ઢેટ હો જાતે હૈં ઔર હર ઐસે આદમી કી તાકમેં રહતે હૈં જિસકે કર્ઝ મિલ સકતા હો, જહાં કહીં નએ આદમી સે મૈલ જૂલ હુવા બસ ઉસે દાગ દિયા. અબ વહ બીચારહ આગે પીછે ફિરતા હૈ, અદાઈગીકા નામ નહીં. જબ કર્ઝ લિયા થા તો દૂસરા મુંહ થા, આજિઝી કે સાથ માંગ રહે થે. ભીગી બિલ્લી બને હૂએ થે. અબ જબ કર્ઝ દેનેવાલા માંગને કો આતા હૈ તો ઉસકી સૂરત દેખના ભી ગવારા નહીં હોતા, ઉસકો દેખા ઔર બુખાર ચળ્હ ગયા ઔર બા'ઝ તો બળી બેબાકી સે કેહ દેતે હૈ કે મૈં નહીં દેતા જો ચાહે કર લે.

કર્ઝ બહુત હી મજબૂરી મેં લિયા જાએ ઔર જૈસે હી ઈન્તિઝામ હો જાએ ફવરન્ અદા કર દે, પૈસોંકી આમદ પર અદાઈગી

બિલા શુબા' = જિસમેં શક ન હો, દહકતી = ભળકતી, કૈંચી = જો કપડા વગૈરહ કાટનેમેં ઈસ્તેઅ્માલ હોતી હૈ, લફ્ઝ = શબ્દ, લુગવી = અસલી, હકીકી, ઢેટ = શરકશ, બેબાક, તાકમેં રહના = તલાશમેં રેહના, દાગ = રંજ, ગમ, બે-બાકી = શરકશી, ફવરન્ = ઉસી વકત, આમદ = આના, હાસિલ હોના.

મુન્હસિર ન રખ્ખે, ઘરકી ચીઝેં બેચકર મેહનત મઝદૂરી કરકે જિસ તરહ મુમકિન હો જલ્દ સે જલ્દ કર્ઝા અદા કરે ઔર કર્ઝ ખ્વાહ કે તકાઝા સે પેહલે ખૂદ જાકર અદા કર દે.

કર્ઝ કી અદાઈગીકા ઈન્તિઝામ હોતે હૂએ અદા ન કરના ઉસકો હદીષ મેં (મતલુન) ફરમાયા (રસૂલુલ્લાહુ સલ્લલ્લાહુ અલહિ વ સલ્લમ) કા ઈરશાદ હૈ : مَطَلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ
યા'ની જિસકે પાસ અદાઈગીકા ઈન્તિઝામ હો ઉસકા ટાલમટોલ કરના, કર્ઝા અદા ન કરના યહ ઝુલ્મ કી બાત હૈ જિસ શખ્સને નેકી કી તુમ્હારી ઝરૂરતકે વકત કામ આયા, ઔર ઉધાર દે દિયા ઉસકો યહ સઝા દે રહે હૈં કે તકાઝોં કે લિએ બારબાર આએ વાપસ ચલા જાએ, ઔર ઈન્તિઝામ હોતે હૂએ ન દિયા જાએ, શરઅન્ ઔર અકલન્ ઝુલ્મ કી બાત હૈ.

ફરમાયા રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ-સલ્લમ કા ઈરશાદ હૈ :- يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ اِلَّا الدَّيْنُ (મુસ્લિમ શરીફ) યા'ની કર્ઝ કે અલાવહ શહીદકા હર ગુનાહ બખ્શ દિયા જાતા હૈ.

દેખો, શહાદત કિતની બળી નેકી હૈ જાન તક દે દી. ઉસસે બળ્હકર ઔર કયા હોગા લેકિન હુકૂકુલ-ઈબાદ ફિર ભી મા'ફ નહીં જિસ કિસી કા કોઈ કુછ અપને ઉપર વાજિબ હો ખ્વાહ કર્ઝ લિયા હો ખ્વાહ ઔર કિસી સબબ સે કિસી કા કોઈ હક વાજિબ હો ગયા હો જલ્દ સે જલ્દ અદા કર દે, અપની ઈબાદતોં નમાઝ-રોઝહ ઔર ઝિક્ર અઝકાર કી મશ્ગૂલિયાત સે ધોકા ન ખાએ, બા'ઝ લોગ સમઝતે

મુન્હસિર= મૌકૂફ, તકાઝા = ઝરૂરત, માંગના, બારબાર = કઈ મરતબા, શરઅન = શરીઅતકે એ'તિબારસે, અકલન = સમઝ કે એ'તિબારસે, રવાહૂ મુસ્લિમ = રિવાયત કિયા ઉસકો મુસ્લિમ શરીફને, બળી = કિંમતી, હુકૂકુલ-ઈબાદ = બંદોંકે હુકૂક, ખ્વાહ = ચાહે, સબબ = વજહ.

હૈં કે હમને ઝિયાદહ ઈબાદત કર લી હૈ હકદારોં કે હુકૂક ઉસમેં સે દે દેંગે યહ બળી બેવકૂફી કી બાત હૈ દુન્યામેં ઝરાસી હકીર દુન્યા લી ઔર ઉસકે બદલામેં નમાઝ-રોઝે દેકર ખૂદ દોઝખમેં ચલે ગએ યહ કયા સમઝદારી હૈ ? હઝરત શૈખુલ હદીષ સાહિબ (કું.સિ.) ફરમાતે થે કે દો પૈસે કે ઈવઝ સાત સો (૭૦૦) મકબૂલ નમાઝેં દેની હોંગી મઝીદ ફરમાયા કે મેંને મોલ્વી નસીરુદ્દીન સે કેહ દિયા હૈ. (યહ હઝરત શૈખ કે કુતુબખાનાકે મેનેજર થે) કે લેનેદેન મેં હુકૂક કી અદાઈગી કા ખ્યાલ રખ્ખો મેરી તો સાત સો (૭૦૦) નમાઝેં મકબૂલ નહીં હૈં અબ તૂ અપને બારે મેં સોચ લે, તેરી કિતની મકબૂલ હૈં હઝર અબુહુરયરહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ ફરમાતે હૈં કે રસૂલે ખુદા સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને એક મરતબા અપને સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમ સે ઈરશાદ ફરમાયા કે કયા તુમ જાનતે હો મુફલિસ કૌન હૈ ? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા હમ તો મુફલિસ ઉસે સમઝતે હૈં જિસકે પાસ રૂપિયા ન હો ઔર માલ ન હો, યહ સુનકર આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા બિલા શુબા' મેરી ઉમ્મતકા હકીકી મુફલિસ વહ હોગા જો કિયામત કે રોઝ નમાઝ, રોઝા ઔર ઝકાત લે આએગા યા'ની ઉસને નમાઝેં ભી પઢી હોંગી, રોઝે ભી રખ્ખે હોંગે, ઝકાત ભી અદાકી હોગી ઔર ઉન સબકે બાવજૂદ મેદાને હશ્ર મેં ઈસ હાલમેં આએગા કે કિસી કો ગાલી દી હોગી. ઔર કિસી પર તુહ્મત લગાઈ હોગી ઔર કિસી કા નાહક માલ ખાયા હોગા ઔરં કિસી

હકીર = મા'મૂલી, ઝલીલ, બે કદર, ઈવઝ = બદલા, મઝીદ = ઝિયાદહ, મુફલિસ = ગરીબ, રોઝ = દિન, મેદાને હશ્ર = કિયામતકા મેદાન, ગાલી = બુરા ભલા કેહના, તુહ્મત = ગલત ઈલ્ઝામ, નાહક = હક કે બગૈર.

કા નાહક ખૂન બહાયા હોગા ઔર કિસી કો મારા હોગા, ઔર ચૂંકે કિયામત કા દિન ફેસલા કા દિન હોગા ઈસ લિએ ઉસ શખ્સ કા ફેસલા ઈસ તરહ કિયા જાએગા કે જિસ જિસ કો ઉસને સતાયા હોગા ઔર જિસ જિસ કી હક તલ્ફી કી થી સબકો ઉસકી નેકિયાં બાંટ દી જાએંગી. કુછ ઉસકી નેકિયાં ઉસ હકદાર કો દી જાએંગી ઔર કુછ દૂસરે હકદારોં કો દી જાએંગી ફિર અગર હક પૂરા હોને સે પેહલે ઉસકી નેકિયાં ખત્મ હો ગઈ તો ઉસકે સર હકદારોં કે ગુનાહ ડાલ દિએ જાએંગે, ફિર ઉસકો દોઝખ મેં ડાલ દિયા જાએગા.

(મુસ્લિમ શરીફ)

નીઝ હઝરત અબૂહુરયરહ રદિયલ્લાહુ અન્હૂ સે યહ ભી રિવાયત હૈ કે આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા કે જિસને અપને કિસી ભાઈ પર ઝુલ્મ કર રખ્ખા હો કે ઉસકી બેઆબરૂઈ કી હો, યા કોઈ ઔર હક તલ્ફી કી હો તો આજ હી ઈસ દુન્યા મેં ઉસકા હક અદા કરકે યા મા'ફી માંગકર ઉસસે પેહલે મા'ફ કરા લે જહાં ન દીનાર હોગા ન દિરહમ, ફિર ફરમાયા કે અગર ઉસકે કુછ અમલ અછ્છે હોંગે તો બ-કદ્રે ઝુલ્મ ઉસસે લિએ જાએંગે (જો અસ્હાબે હુકૂકકો દે દિએ જાએંગે)ઔર અગર ઉસકી નેકિયાં ન હોંગી તો મઝલૂમ કી બુરાઈયાં લેકર ઉસ ઝાલિમ કે સર ડાલ દી જાએંગી.

(બુખારી શરીફ)

ઈન દોનોં હદીષોં સે મા'લૂમ હુવા કે સિર્ફ પૈસા-કોળી દબા લેના હી ઝુલ્મ નહીં હૈ બલ્કે ગાલી દેના, ગીબત કરના, તુહ્મત

સર =માથે, બે-આબરૂઈ = બે-ઈઝ્ઝતી, બ-કદ્ર ઝુલ્મ = ઝુલ્મકે બરાબર, અસ્હાબે હુકૂક = હકવાલે, મઝલૂમ = જિસ પર ઝુલ્મ હુવા હો, ઝાલિમ = ઝુલ્મ કરનેવાલા.

લગાના, બેજા મારના, બે આબરૂઈ કરના ભી ઝુલ્મ ઔર હક તલ્ફી હૈ. બહુતસે લોગ અપને બારેમેં સમઝતે હૈં કે હમ દીનદાર હૈં મગર ઈન બાતોંસે ઝરા નહીં બચતે, વાઝિહ રહે કે અલ્લાહ તઆલા અગર ચાહે તો અપને હુકૂક તૌબા ઈસ્તિગ્ફાર સે મા'ફ ફરમા દેતા હૈ. લેકિન બન્દોં કે હુકૂક ઉસ વકત મા'ફ હોંગે જબ ઉનકો અદા કરે યા સાહિબે હક સે મા'ફ કરા લે.

બહુત સે લોગ ઈસ ખ્યાલ મેં રહતે હૈ હમને હજ કર લિયા હૈ ઔર સબ ગુનાહ મા'ફ હો ગએ હૈ, ચૂંકે હુઝૂર અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને મુઝ્દલિફામેં બન્દોં કે હુકૂક મા'ફ હોનેકી ભી દુઆ કી થી ઔર વહ દુઆ કબૂલ હો ગઈ થી, ઈસ લિએ અગર હુકૂક કી અદાઈગી ન કી કુછ હરજ નહીં અલ-ઈયાઝુ બિલ્લાહ. હદીષકા યહ મતલબ સમઝ લેના નફ્સોશયતાનકા કૈસા પૂર ફરેબ હાલ હૈ.

એક હાજી સાહિબસે અહકર (મૌલાના આશિક ઈલાહી રહ.) કી મુલાકાત હોતી રહતી થી ઉનકે બા'ઝ અઝીઝોં કા ઉન પર માલી હક થા, મૈં તવજ્જુહ દિલાયા કરતા થા કે આપ વહ હક અદા કરેં, બૂળ્હે હો ચુકે હો મૌત કરીબ હૈ, જલ્દ સે જલ્દ સુબુક દોશી હાસિલ કરના લાઝિમ હૈ. ઉસ પર ઉન્હોંને એક દિન યહ કહા કે મુઝ્દલિફામેં વુકૂફ કરને ઔર દુઆ કરનેસે સબ હુકૂક મા'ફ હો જાતે હૈં, મૈંને ઉનસે કહા કે આપને હદીષ કા મતલબ ગલત સમઝા હૈ હદીસકા મતલબ યહ નહીં કે હજ કરને સે સારે હુકૂકુલ

બેજા = નાહક, ના જાઇઝ, બેકાર, બે-આબરૂઇ = બે ઇજ્ઝતી, વાઝેહ રહે = સમઝ લો, જાન લો, હરજ = નુકસાન, કમી, અલ-ઈયાઝુબિલ્લાહ = અલ્લાહકી પનાહ, ફરેબ = ધોકા ખાના, અઝીઝોં = રિસ્તેદારોં, તવજ્જુહુ = ધ્યાન, બૂળ્હે = આખરી ઉમરકો પહુંચ જાનેવાલા ઈન્સાન, કરીબ = નઝદીક, સુબુક દોશી હાસિલ કરના = ઝિમ્મેદારીસે ફારિગ હોના, લાઝિમ = ઝરૂરી.

ઈબાદ ખત્મ હો જાતે હૈં અગર ઐસા હોતા તો હઝરાત સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમ હજ કરને કે બા'દ ઔર ખાસકર વહ સહાબા જિન્હોંને હુઝૂર અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ કે સાથ હજ કિયા થા. લોગોં કે અમવાલ માર લિયા કરતે ઔર ખૂબ ગસબ કરતે ઔર બેજા લોગોંકી મારપિટાઈ કિયા કરતે ઔર ઈસ યકીન પર કે સબ કુછ મા'ફ હૈ ખૂબ લોગોંકે હક મારતે ઔર ખયાનતેં કરતે, હઝરાત સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમને તો હદીસકા યહ મતલબ નહીં સમઝા કે દીદહ વ દાનિસ્તા લોગોં કે હક માર લો ઔર કુદરત હોતે હૂએ ન હુકૂક કી અદાઈગી કરો ઔર ન મા'ફી માંગકર મુઆમલા સાફ કરો. ફિર હઝરાત સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમ કે બા'દ સે લેકર આજ તક મુહદ્દિસીન ને યા અઈમ્મએ મુજ્તહિદીન ને યા કિસી ભી મઝહબ કે કિસી ફકીહ યા મુફ્તી ને યહ નહીં બતાયા કે હુકૂક ઔર મઝાલિમ સે છુટકારા હાસિલ કરને કે લિએ મૌત સે પેહલે એક હજ કર લો ન કિસી કો કુછ દેના પળેગા ન મા'ફી માંગની પળેગી ન કર્ઝોંકી અદાઈગીકી ઝરૂરત હોગી. અગર કિસી જાહિલ ને હદીષ કા યહ મતલબ સમઝા હૈ કે હુકૂક દબાઓ ઔર માલ મારો, લોગોં પર અચ્છી તરહ ઝુલ્મ ધાવો ફિર એક હજ કરકે સબસે પાકસાફ હો જાઓ તો ઉસકી અપની જહાલત હૈ અગર ઐસા હો તો કોઈ આદમી હર સાલ એક લાખ રૂપિયા મુખ્તલિફ તરીકાસે ગબન ખિયાનત ચોરી કર્ઝદારી

અમવાલ = માલો દૌલત, **દીદહ વ દાનિસ્તા** = જાનને કે બાવજૂદ, **કુદરત** = તાકત, **મુહદ્દિસીન** = હદીસકા ગહરા ઈલ્મ રખને વાલે, **અઈમ્મએ મુજ્તહિદીન** = કુર્આન હદીસસે દીની મસાઈલ કરનેવાલા, મઝહબકા ઈમામ, **ફકીહ** = શરઈ મસાઈલ કો જાનનેવાલા, **મઝાલિમ** = ઝુલ્મકી જમા', **ધાના** = કરના, **મુખ્તલિફ** = અલગ-અલગ, **ગબન** = દગાબાઝી, **ખિયાનત** = બે-ઈમાની.

વગૈરહકે ઝરીઆ હાસિલ કર લિયા કરે ફિર બીસ હઝાર ખર્ચ કરકે હજ કર લિયા કરે ઔર આખિરતકી ગિરિફ્ત સે બિલ્કુલ મુત્મઇન હોકર અસ્સી હઝાર કા નફા કમા લિયા કરે, શયતાન બળા ઉસ્તાદ હૈ કૈસી કૈસી પટ્ટી પળ્હાતા હૈ.

હદીષકા મતલબ સિર્ફ ઈતનાસા હૈ કે અરફાતમેં હુઝૂર અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને અલ્લાહ જલ્લ્ શાનુહૂકી બારગાહમેં યહ દુઆ કી "અય રબ ! (અય અલ્લાહ) અગર આપ ચાહેં તો મઝલૂમ કો જન્નત દે દેં ઔર ઝાલિમ કી મગફિરત ફરમા દેં" યહ દુઆ અરફાત મેં કબૂલ નહીં હૂઈ, ફિર સુબ્હ કો મુઝ્દલિફામેં ફિર યહ દુઆ કી તો દુઆ કબૂલ હો ગઈ. હદીસ સુનને ઈબ્ને માજહ મેં મરવી હૈ ઉસકે અલ્ફાઝ યહ હૈ :-

قَالَ اَیْ رَبِّ اِنْ شِئْتَ اَعْطَیْتَ الْمَظْلُوْمَ مِنَ الْجَنَّةِ
وَعَفَرْتَ لِلظَّالِمِ فَلَمْ یُجَبْ عَشِیَّتَهٗ فَلَمَّا اَصْبَحَ
بِالْمُزْدَلِفَةِ اَعَادَ الدُّعَآءَ فَاُجِیْبَ اِلٰی مَاسَاَلَ

ઈસ હદીષમેં યહ કહાં કે જો ભી કોઈ શખ્સ હજ કરેગા ઉસકે ઝિમ્મા જિતને ભી લોગોં કે હુકૂક ઔર કર્ઝે હોંગે ઔર જો કુછ ભી મઝાલિમ કિએ હોંગે વહ સબ હજ કરને સે મા'ફ હો જાએંગે ઔર આખિરત મેં કોઈ પકળ ઔર હિસાબ-વ-કિતાબ ઔર લેના દેના ન હોગા. હદીષમેં તો સિર્ફ ઈતની બાત હૈ કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ ને ઝુલ્મવાલે કી મા'ફી કે લિએ યહ

ગિરિફ્ત = પકડ, સિર્ફ = ફકત, સુનને ઈબ્ને માજહ = હદીષકી કિતાબ હૈ, મરવી = નકલ કિયા હુવા.

" قَالَ الْبُخَارِىُّ لَمْ يَصِحَّ حَدِيْثُهُ " યા'ની ઈમામ બુખારી (રહ.) ને ફરમાયા હૈ કે ઉનકી રિવાયત કરદહ હદીસ સહીહ નહીં હૈ ઔર હાફિઝ ઈબ્ને જવઝીને અબ્દુલ્લાહ બિન કિનાના કે વાલિદ કિનાનાકે બારેમેં કહા હૈ : " مُنْكَرُ الْحَدِيْثِ جدًّا " ઔર કિનાના કી વજહ સે ઉન્હોંને હદીષ કો મવઝૂઆત મેં શુમાર કિયા હૈ અગર મૌઝૂઅ નહીં તો ઝુઅફ સે ફિર ભી ખાલી નહીં હૈ.

ઐસી ઝઈફ હદીષ કો બુન્યાદ બનાકર લોગોં કે માલ મારના ઔર હુકૂક દબાના ઔર હજ કરકે અપને કો પાકસાફ સમઝ લેના બહુત બળી ગફલત ઔર નાદાની ઔર ફરેબે નફ્સ હૈ ઔર કયા ઝખીર-એ હદીષ મેં યહી એક હદીષ હૈ જૈસે બા'ઝ મુહદ્દિસીન ને મૌઝૂઅ ઔર બા'ઝ ને ઝઈફ કહા હૈ ? કષીર તા'દાદ મેં જો અહાદીષ હુકૂકલ ઈબાદકી તલાફી કરનેકે બારે મેં આઈ હૈં ઉનકો કયૂં ભુલા રહે હૈં ? કિસી કી ગીબત કરને, કિસી પર તુહ્મત બાંધને યા આબરૂરેઝી કરને યા કર્ઝા લેકર અદાયગી કા ઈન્તિઝામ કિએ બગૈર મર જાને, ઔર શરીકોંકે આપસમેં ખિયાનત કરને ઔક કિસી કી ઝમીન દબા લેને યા કિસી ભી તરહ ઝુલ્મ કરને કે બારે મેં જો સહીહુસ્સનદ અહાદીષ મેં વઈદેં વારિદ હૂઈ હૈં ઉનકી તરફસે કસ્દન્ ગાફિલ હો જાને સે કયા આખિરતમેં છુટકારા હો જાએગા ?

બહુતસે દીનદારી કે મુદ્દઈ મરનેવાલે ભાઈકી જાઈદાદ સે ઉસકી બીવીકો હિસ્સા નહીં દેતે બલ્કે ઉસે મજબૂર કરતે હૈં કે તૂ

કરદહ = કી હુઈ, ઝુઅફ = કમઝોર, ઝઈફ = કમઝોર, ફરેબે નફ્સ = નફ્સકા ધોકા, કસીર તા'દાદ = બહુત સે હઝરાત, તલાફી = બરાબરી નુકશાનકા બદલા, તુહ્મત બાંધના :- ઐબ લગાના, આબરૂરેઝી :- બે-ઈઝ્ઝતી, કસ્દન્ :- જાનબુઝકર.

હમારે સાથ નિકાહ કર લે વહ બિચારી મજબૂરન્ નિકાહ કર લેતી હે ઔર યહ સમઝતે હૈં કે હમને શરીઅતકી પાસદારી કર લી. હાલાંકે: નિકાહ કર લેને સે ઉસકે શોહરકી મીરાષસે જો શરઅન્ હિસ્સા ઉસકો મિલા હૈ ઉસકા દબા લેના ફિર ભી હલાલ નહીં હો જાતા, યહ લોગ કહતે હૈં કે અગર ઔરત કો જાઈદાદમેં હિસ્સા દે દિયા તો હમારી ઝમીનકા હિસ્સા દૂસરે ખાનદાન મેં ચલા જાએગા, અગર ચલા હી ગયા તો કયા હુવા, બેવા ઔરત કા માલ મારને ઔર આખિરતકે અઝાબસે તો બચ જાએંગે.

બહુત સે ઈલાકોં મેં રિવાજ હૈ કે મય્યિત કે તરકા મેં સે ઉસકી લળકિયોં કો હિસ્સા નહીં દેતે બલ્કે ભાઈ હી દબા બૈઠતે હૈં જો સરાસર ઝુલ્મ કરતે હૈં. ઔર હરામ ખાતે હૈં. બા'ઝ લોગ કેહતે હૈં કે વહ અપના હક માંગતી નહીં હૈ ઔર મા'ફ કરાને સે મા'ફભી કર દેતી હૈં.

વાઝિહ રહે કે હક ન માંગના દલીલ ઈસ બાત કી નહીં કે ઉન્હોંને અપના હક છોળ દિયા હૈ ઔર જૈસી ઝૂટી મા'ફી હોતી હૈ ઉસકા કુછ એ'તિબાર નહીં હૈ કયૂંકે: વહ જાનતી હૈ કે હમ કો મિલના તો હૈ હી નહીં લિહાઝા મા'ફ હી કર દેતી હૈં ઔર અપના હક તલબ કરને સે ખામોશ રહતી હૈં અગર ઉનકા હિસ્સા બાંટકર ઉનકે સામને રખ દિયા જાએ કે લો યહ તુમ્હારા હિસ્સા હૈ ઔર જાઈદાદકી આમદની જિતની ઉનકે હિસ્સા કી હો ઉનકો દે દી જાએ ઔર વહ ઉસકે બાવજૂદ મા'ફ કર દેં તો મા'ફી કા એ'તિબાર હોગા, મજબૂરી રસમી મા'ફી કા એ'તિબાર નહીં.

પાસદારી = ખ્યાલ, લિહાઝ, **ઝૂટી** = ગલત, **તલબ કરના** = માંગના, **ખામોશ** = ચૂપ, **આમદની** = આવક, ફાઈદાહ, **રસમી** = રિવાજી.

બા'ઝ લોગ નફ્સ કો યૂં સમઝા લેતે હૈં કે ઝિન્દગી ભર ઉનકો ઉનકી સુસરાલ સે બુલાએંગે બચ્ચોં સમેત આએંગી, ખાએંગી, પીએંગી, ઉનસે ઉનકા હક અદા હો જાએગા, યહ સબ ખુદફરેબી હે અવ્વલ તો ઉનપર ઈતના ખર્ચ નહીં હોતા જિતના મીરાષ મેં ઉનકા હિસ્સા નિકલતા હૈ દૂસરે સિલારહમી કરના હૈ તો અપને પૈસા સે કરો, પૈસા ઉનકા ઔર ઈહ્સાન આપકા કે હમને બહન કો બુલાયા હે ઔર ખર્ચ કિયા હૈ, યહ કયા સિલારહમી હૂઈ ? તીસરે ઉનસે મુઆમલા કરો કયા વહ ઉસ સૌદે પર રાઝી હૈં ? યક તરફા ફેસલા કૈસે ફરમા લિયા.

ઈસ તરહ મહર કો ભી સમઝો કે રસ્મી તૌર પર બીવી કે મા'ફ કર દેને સે મા'ફ નહીં હોતા જબ તક કે વહ અપને નફ્સ કી ખૂશી સે મા'ફ ન કર દે અગર ઉસને યહ સમઝકર ઝુબાની તૌર પર મા'ફ કર દિયા કે મા'ફ કરૂં યા ન કરૂં મિલતા તો હૈ હી નહીં તો ઉસ મા'ફી કા કુછ એ'તિબાર નહીં હે, કુર્આન શરીફ મેં ઈર્શાદ હે:

فَاِنۡ طِبۡنَ لَکُمۡ عَنۡ شَیۡءٍ مِّنۡهُ نَفۡسًا فَکُلُوۡهُ هَنِیۡٓـًٔا مَّرِیۡٓـًٔا۔ •

સો અગર તુમ્હારી બીવિયાં નફ્સકી ખૂશીસે કુછ મહર છોળ દેં તો તુમ ઉસકો મરગૂબ ઔક ખુશગવાર સમઝતે હૂએ ખાઓ. (સૂ. નિસા')

ઈસ બારે મેં ભી યહી સૂરત કરેં કે ઉનકા મહર ઉનકે હાથ મેં દે દેં ફિર વહ અપની ખૂશી સે બખ્શ દેં ઉસકો બે તકલ્લુફ કુબૂલ કર લેં.

સમેત = સાથ, ખૂદ ફરેબી = ખૂદકા ધોકા, અવ્વલ = પેહલા, સિલારહમી = રિસ્તેકા જોળના, યક તરફા = એક તરફી, ઈહ્સાન = ભલાઈ, નેકી, મરગૂબ = પસંદીદહ, પ્યારા.

લળકિયોં કી શાદી કર દી જાતી હૈ ઔર ઉનકા મહર વાલિદ યા દૂસરા કોઈ વલી વુસૂલ કર લેતા હૈ વુસૂલ કર લેના ઔર ઉસકી મિલ્કિય્યત જાનતે હૂએ મહફૂઝ રખના યહ તો ઠીક હૈ લેકિન લળકીસે પૂછે બગૈર ઉસકે માલકો અપને તસર્રુફ મેં લાના ઔર અપના હી સમઝ લેના ફિર ઉસકો કભી ભી ન દેના યા ઊપર કે દિલ સે ઝૂટી મા'ફી કરા લેના યહ હલાલ નહીં હૈ.

બા'ઝ લોગ કેહ દેતે હૈં કે સાહિબ શાદીમેં જો હમને ખર્ચ કિયા હૈ ઉસકે ઈવઝ હમને યહ રકમ વુસૂલ કર લી, યા જહેઝ મેં લગા દી હાલાંકે વાલિદ યા કોઈ વલી રિવાજી ઈખ્રાજાત કરતા હૈ ઉમૂમન્ યહ સબ સબ કુછ નામકે લિએ હોતા હૈ, ઔર બહુત સે કામ શરીઅતકે ખિલાફ ભી હોતે હૈં. ગાના બજાના ઔર તવાઈફ કે નાચરંગ હોતે હૈં, જહેઝ ભી દિખાવે કે લિએ દિયા જાતા હૈ ઔર વહ ચીઝેં જહેઝ મેં દી જાતી હૈં જો ઝિન્દગી ભર કભી કામ ભી ન આએ, સબ જાનતે હૈં કે ખિલાફે શરઅ્ ઔર દિખાવે કે લિએ તો અપના માલ ખર્ચ કરના ભી હરામ હૈ ફિર બે ઝુબાન લળકી કા માલ ઈસ તરહ ખર્ચ કરના કૈસે હલાલ હો સકતા હૈ ? જો કુછ ખર્ચ કરેં મુવાફિકે શરઅ્ કરેં ઔર વહ ભી અપને માલ સે, ન કે લળકી કે મહર સે, ઉસકે માલસે ખર્ચ કરના બિલા ઉસકી ઈજાઝત કે ઝુલ્મ હૈ. ઉસસે પૂછતે તક નહીં ઔર ઉસકા માલ ઉળા દેતે હૈં. અગર કોઈ સાહિબ યહ કહે કે વહ ખામોશ રહતી હૈ યહી ઈજાઝત હૈ, તો યહ કેહના સહીહ નહીં હૈ. રિવાજી ખામોશી માલિયાત કે બારે મેં

વલી = હિફાઝત કરનેવાલા, **મહફૂઝ રખના** = હિફાઝતસે રખના, **તસર્રુફ** = કામ, ઈસ્તેઅ્માલ, **ઈવઝ** = બદલ, **જહેઝ** = વહ સામાન જો બેટીકો શાદીમેં માં-બાપકી તરફસે દિયા જાતા હૈ, **ઈખ્રાજાત** = બહુતસે ખર્ચ, **તવાઈફ** = રન્ડી, **ખિલાફે શરઅ્** = શરીઅત કે ખિલાફ.

મુઅ્તબર નહીં હૈ , ઉસકી રકમ ઉસકો દે દો ઔર ઉસપર કિસી કિસમકા જબ્ર ન હો ઔર બંદનામી ઔર રિવાજ કા ડર ન હો ફિર ભી વહ ખૂશી સે જો કુછ આપ કો દે દે ઉસકો અપના સમઝ સકતે હૈં.

ઔર યહ ભી સમઝ લેના ચાહિએ કે શરઅન્ શાદી મેં કોઈ ખર્ચા નહીં હૈ ઈજાબ-વ-કુબૂલ સે નિકાહ હો જાતા હૈ ઉસકે બા'દ રુખ્સત કર દો, સવારી કા ખર્ચ શોહર દેગા જો અપની બીવી કો લે જાએગા, લળકી યા ઉસકે વલીકે ઝિમ્મા કુછ ખર્ચા નહીં આતા, રિવાજી બખેળોં ઔર નામોનમૂદ કે કિસ્સોં ને ખિલાફે શરઅ્ કામોં પર લગા રખ્ખા હૈ.

યૂં કહને વાલે ભી મિલતે હૈં કે હમ ને પૈદાઈશ સે લેકર આજ તક ખર્ચ કિયા હૈ વહ હમને વુસૂલ કર લિયા, યહ ભી જાહિલાના જવાબ હૈ કયૂંકેઃ શરઅન્ આપ પર ઉસકી પરવરિશ વાજિબ થી ઈસ લિએ આપને અપના વાજિબ અદા કિયા જિસકી અદાઈગી અપને માલસે વાજિબ થી ઉસ કે ઈવઝ વુસૂલ કરના ખિલાફે શરઅ્ હૈ બલ્કે ખિલાફે મુહબ્બત હૈ ઔર ખિલાફે શફકત ભી હૈ ગોયા આપ જો કુછ ઉસકી પરવરિશ પર ખર્ચ કરતે આએ હૈં વહ એક સૌદેબાઝી હૈ, ઔર હૈ ભી બિલા હિસાબ જિસકી લિખ્ખા પળ્હી કુછ નહીં, પંદરહ (૧૫) બીસ (૨૦) સાલ ખર્ચ કરકે ઉસકે માલસે વુસૂલ કર લેંગે, ઉધાર ખર્ચ કરકે બા'દ મેં વુસૂલ કર લેના યહ તો ગૈર ભી કર દેતે હૈં આપને અપની અવલાદ કે સાથ કૌનસા સુલૂક કિયા ?

જબ્ર = ઝોર, ઝુલ્મ, ઈજાબ-વ-કબુલ = જો નિકાહ કે વકત હોતા હૈ, રૂખશત = રવાના, નામો-નમૂદ = દિખાવા, ખિલાફે શફકત = મહરબાની કે ખિલાફ, બિલા-હિસાબ = હિસાબકે બગૈર.

બગૈર બુલાએ કિસી દા'વતમેં પહુંચકર ખા લેના હલાલ નહીં હૈ અગર મુરુવ્વત ઔર લિહાઝ કી વજહસે કોઈ મના' ન કરે તો ઉસકા કોઈ એ'તિબાર નહીં, ઈસ ખામોશી કો ઈજાઝત સમઝ લેના સરીહ ગલતી હૈ ઔર ખુદફરેબી હૈ અગર કોઈ શખ્સ ચાર (૪) આદમી બુલાએ ઔર પાંચવાં ભી સાથ ચલા જાએ ઔર સાહિબે ખાના લિહાઝ મેં કુછ ન કહે તો ઝાઈદ આદમી કો ખા લેના હરામ હૈ.

બા'ઝ લોગ મઝાક મેં કિસી ચીઝ કો લેકર ચલ દેતે હૈં ઔર ફિર સચમુચ રખ લેતે હૈં હાલાંકે જિસકી મિલ્કિય્યત હોતી હૈ વહ ખૂશી સે ઉસકો દેને પર રાઝી નહીં હોતા લિહાઝા ઈસ તરહ લેના હરામ હૈ અગરચે સાહિબે ખાના લિહાઝ મેં ખામોશ રહ જાએ.

ઉમૂમન્ રિવાજ હૈ કે કિસી કે મર જાને પર ઉસકે માલ સે ફુકરા' ઔર મસાકીન કી દા'વત કરતે હૈં ઔર ઉસકે કપડે વગૈરહ ખૈરાત કી નિય્યત સે દે દેતે હૈં હાલાંકેઃ તરકા તકસીમ કિએ બગૈર ઐસા કરના દુરૂસ્ત નહીં હૈ ક્યૂંકે : અવ્વલ તો સબ વારિષ બાલિગ નહીં હોતે ઔર જો બાલિગ હોં ઉન સબ કા મવજૂદ હોના ઝરૂરી નહીં ઉનમેં બહુત સે સફર મેં યા મુલાઝમતોં પર પરદેસ મેં હોતે હૈં. મુશ્તરક માલમેં સબકી ઈજાઝત કે બગૈર તસર્રુફ કરના દુરૂસ્ત નહીં હૈ. ઔર રસ્મી તૌર પર રિવાજી ઈજાઝત કા એ'તિબાર નહીં હૈ.

મુરુવ્વત = સરીહ, સાફ, **સાહિબે ખાના** = ખિલાનેવાલા, **લિહાઝ** = શરમ, **ઝાઈદ** = ફાલતૂ, **સચમુચ** = હકીકતમેં, **ખામોશ** = ચૂપ, **ફુકરા** = ફકીર લોગ, **તરકા** = વહ માલ દોલત જો ઈન્સાન મરને પર છોળે, **દુરૂસ્ત** = ઠીક, **મુલાઝિમતોં** = નોકરીઓ, **મુશ્તરક માલ** = શિરકત કિયા હુવા માલ, **તસર્રુફ** = ખર્ચ.

માલ તકસીમ કરકે હર એક વારિષકા હિસ્સા ઉસકે હવાલે કર દો ફિર વહ અપની ખૂશી સે જો ચાહે ઈસાલે સવાલ કે લિએ શરીઅત કે મુતાબિક બિલા રિયાકારી કે ખર્ચ કર દે ઔર યહ બાત ખૂબ અછ્છી તરહ સમઝ લેં કે : ના-બાલિગ કી ઈજાઝત શરઅન્ મુઅ્તબર નહીં હૈ અગરચેઃ વહ અપને નફ્સકી ખૂશી સે ઈજાઝત દે દે.

હમારે એક ઉસ્તાઝ એક તહસીલદાર કા કિસ્સા સુનાતે થે કે જબ વહ હઝરત હકીમુલ ઉમ્મત મૌલાના અશરફઅલી સાહિબ થાનવી (રહમતુલ્લાહિ અલય) સે મુરીદ હૂએ ઔર દીની હાલત સુધરને લગી ઔર આખિરત કી ફિક્રને અદાઈગી હુકૂક કી તરફ મુતવજ્જહ કિયા તો ઉન્હોંને અપને ઝમાનએ તઅય્યુનાતી મેં જો રિશ્વતેં લી થીં ઉનકો યાદ કિયા ઔર હિસાબ લગાયા ઉમૂમન્ મુત્તહિદહ પંજાબકી તહસીલોં મેં વહ તહસીલ દારી પર મામૂર રહે થે ઔર જિન લોગોં સે રિશ્વતેં લી થીં ઉનમેં ઝિયાદાતર સિખ કૌમ કે લોગ થે ઉન્હોંને તહસીલ મેં જાકર મુકદમાતકી ફાઈલેં નિકલવાઈ ઔર ઉનકે ઝરીઆ મુકદમાત લાને વાલોંકે પતે લિએ ફિર ગાઉં-ગાઉં ઉનકે ઘર પહુંચે ઔર બહુત સોં સે મા'ફી માંગી ઔર બહુત સોં કો નકદ રકમ દેકર સુબુકદોસી હાસિલ કી ઉન તહસીલદાર સાહિબસે હમારે ઉસ્તાઝ મૌસૂફકી ખૂદ મુલાકાત હૂઈ થી ઔર ઉન્હોંને અપના યહ વાકિઆ ઉનકો ખૂદ સુનાયા થા.

બિલા-રિયાકારી = દિખલાવે બગૈર, **તહસીલદાર** = હુકુમત કા એક અફસર જિસકા કામ માલ ગુઝારી વસૂલ કરના હોતા હૈ, **અદાઈગી હુકૂક** = હુકૂકકી અદાઈગી, **તઅય્યુનાતી** = નોકરી કે વકત, **મુત્તહિદ** = મિલા હુવા, **પતે** = એડ્રેસ, **ગાઉં-ગાઉં** = દેહાત-દેહાત, **નકદ** = વહ રકમ જો ઉસી વકત દી જાએ, **સુબુક દોસી** = ઝિમ્મેદારી સે અલગ હોના, આઝાદી, **મોસૂફ** = તા'રીફ વાલે.

મુમકિન હૈ કે બા'ઝ હઝરાત યહ સવાલ કરેં કે કુછ લોગ ઐસે હૈં કે ઉન્હોંને હુકૂક તો માર લિએ ઔર જો હોના થા હો ચુકા અબ ઉનકે પાસ પૈસે નહીં, લિહાઝા હુકૂક કિસ તરહ અદા કરેં ઔર બહુત સે લોગોં કે પાસ પૈસે તો હૈં લેકિન અસ્હાબે હુકૂક યાદ નહીં ઔર તલાશ કરને સે ભી નહીં મિલ સકતે ઉનકો પહુંચાને કા કોઈ રાસ્તા નહીં અબ યહ લોગ કયા કરેં ?

ઉસકે બારે મેં અર્ઝ હૈ કે અલ્લાહકી શરીઅતમેં ઉસકા હલ ભી મવજૂદ હૈ ઔર વહ યહ કે જો અસ્હાબે હુકૂક મા'લૂમ હૈં ઉનસે જાકર યા બ-ઝરીએ ખુતૂત મા'ફી માંગે ઔર ઉનકો બિલકુલ ખૂશ કર દેં જિસસે અન્દાઝહ હો જાએ કે ઉન્હોંને હુકૂક મા'ફ કર દિએ અગર વહ મા'ફ ન કરેં તો ઉનસે મુહ્લત લે લેં ઔર થોળા-થોળા કમાકર ઔર આમદનીમેંસે બચાકર અદા કરેં ઔર અગર અદાઈગીસે પેહલે ઉનમેં સે ફ઼ોત હો જાએ તો ઉસ કી અવલાદ કો બાકી માન્દહ હક પહુંચા દેં.

અહલેહુકૂક મેં સે જો લોગ ઝિન્દહ હોં લેકિન ઉનકા પતા મા'લૂમ ન હોં તો ઉનકી તરફસે ઉનકે હુકૂક કે બકદ્ર મિસ્કીનોં કો સદકહ દે દેં જબ તક અદાઈગી ન હો સદકહ કરતે રહેં ઔર તમામ હુકૂક વાલોં કે લિએ ખ્વાહ માલી હુકૂક હોં ખ્વાહ આબરૂ કે હુકૂક હોં બહર હાલ દુઆએ ખૈર ઔર ઈસ્તિગફાર હંમેશા પાબંદી સે કરેં.

મા'મૂર :- મુતઅય્યન, **બ-ઝરીએ ખુતૂત** :- ખત લિખકર, **મુહ્લત** :- વકત, ટાઈમ, **ફ઼ોત** :- મોત, **બાકી માન્દહ** :- બાકી બચા હુવા, **બ-કદ્ર** :- મિકદાર, બરાબર. **અહલે હુકૂક** :- હુકૂક વાલે, **મિસ્કીનોં** :- ગરીબોં, **ખૈર** :- ભલાઈ.

હઝરત શૈખુલ હદીસ સાહિબ (કુદ્દિસ સિર્રુહૂ) ને અપની આપ બીતી મેં લિખ્ખા હૈ કે હઝરત હકીમુલ ઉમ્મત (કુદ્દિસ સિર્રુહૂ) કે વાલિદ કી દો (૨) બીવિયાં થીં, અપને વાલિદ કી વફાત કે બા'દ ઉન્હેં ખયાલ આયા કે ઈન બીવિયોંકે મહર અદા નહીં હુએ થે દોનોં બીવિયાં ભી વફાત પા ચુકી થીં. હઝરત હકીમુલ ઉમ્મત (કુદ્દિસ સિર્રુહૂ) ને ઉનકે રિશ્તાદારોં કા પતા ચલાયા ઔર ઉનમેં સે જિસ જિસ કો મીરાષ પહુંચી થીં સબ કો ઉનકા હક પહુંચાયા, ઉનમેં જો વફાત પા ગએ થે ઉનકી અવલાદ કો તલાશ કિયા ઔર હક દિયા. ઉન મેં સે એક બીવી કાંધલા કી થી ઉનકે કિસી અઝીઝ કે હિસાબ મેં દો (૨) પૈસે નિકલતે થે. હઝરતે વાલાને મુઝે યા'ની હઝરત શૈખ કો વકીલ બનાયા તાકે ઉનકા હક પહુંચાઉં.

અસલ બાત યહ હૈ કે આમ તૌર સે આખિરતકી ફિક્ર હી નહીં રહી, દિલ કી લગી બુરી હોતી હૈ અગર ફિક્ર હો જાએ જિસે વાકિઈ ફિક્ર કહતે હૈં ઔર દોઝખ કી આગ કા યકીન હો જાએ તો નીંદ હી ન આએ જબ તક કે હુકૂકુલ-ઈબાદ અદા ન કરે દે ફિક્ર તો બા'દ કી બાત હૈ યકીન હી કચ્ચા હૈ જો યકીન કહને કે લાઈક નહીં ઈસ લિએ હુકૂક કી અદાઈગી ઔર અદાઈગી ફરાઈઝ-વ-વાજિબાત ઔર ઈજ્તિનાબે મુહર્રમાત કી તરફ તવજ્જુહ નહીં.

★ **વ-બિલ્લાહિત્તવફીકુ** ★

(ખત્મ)

આપ બીતી = હઝરત શૈખ ઝકરિય્યા (રહ.) કી ખૂદ લિખ્ખી હુઈ સવાનેહ, હઝરત હકીમુત-ઉમ્મત = હઝ. મવ. અશરફઅલી થાનવી (રહ.), અઝીઝ = રિસ્તેદાર, હઝરત શૈખુલ-હદીસ સા. = હઝ.મવ. શૈખ ઝકરિય્યા કાંધલ્વી (રહ.), વાકિઈ :- સહીહ, નીંદ હી ન આના :- નીંદ ઉડ જાના, ઈજ્તિનાબે મુહર્રમાત :- હરામ કામોં સે બચના, બુરી :- ખરાબ, વ-બિલ્લાહિત્તવફીક :- અલ્લાહ તઆલાકી તવફીક સે.

બિસ્મિહિ તઆલા

હઝરત યહ્યા ઉન્દલુસી (રહ.) ઔર હુકૂક કી અદાઈગી

યહ્યા ઉન્દલુસી (ઉન્દલુસ જો કિસી વકતમેં ઇલ્મ વ ફન કા ખુસુસિય્યતસે ઇલ્મે હદીષ કા મરકઝ થા. હાફિઝ ઇબ્ને અબ્દુલ્બર્ ઔર અલ્લામા હમીદી ઔર શેખ અકૂબર જૈસી શખ્સીયતેં વહાંકી મિટ્ટીસે પૈદા હૂએ. વહીં) હઝરત યહ્યા હદીષેપાક કા દર્સ(સબક) દેતે થે. ઔર બેશુમાર અશખાશ ઉનસે ઇસ્તિફાદહ કરતે થે. એક દિન હઝરત યહ્યાને પળ્હાનેકી લંબી છુટ્ટી કર દી, તલબા' ને મા'લૂમ કિયા કે હઝરત ઇતની લંબી છુટ્ટી જિસકી મુદ્દત ભી મુતઅય્યન નહીં, કિસ બિના પર કી ગઇ, ફરમાયા મુઝે અફ્રિકાકે આખરી કિનારે પર કેરવાન જાના હૈ, અર્ઝ કિયા કે હઝરત ક્યૂં ? વહાઁ તો જાના બળા હી મુશ્કિલ હૈ, બળે બળે બન હૈં ઔર ઝહ્રીલે જાનવર. ફરમાયા કે એક બક્કાલ યા'ની લાલાકે મેરી તરફ સાઢ઼ે તીન (૩:૧/૨) આને યા'ની એક દિરહમ હૈ. ઉનકે અદા કરનેકે લિએ જા રહા હું, લોગોંને અર્ઝ કિયા કે -હઝરત એક દિરહમ હી તો હૈ. ફરમાયા મુઝે એક હદીષ પહુંચી હૈ, ઔર ફિર અપની સનદકે સાથ હદીષ પળ્હી. કે એક લાખ એક લાખ એક લાખ એક લાખ એક લાખ એક લાખ યા'ની છે(૬) લાખ કા નફલી સદકહ કરનેં મેં ઇતના સવાબ નહીં જિતના એક દિરહમ હકવાલેકા અદા કરનેકા સવાબ હૈ.

અલ્લાહપાક હમેંભી હુકૂક અદા કરનેવાલે બનાએ, ઔર જિન લોગોંને હુકૂક અદા કિએ હૈં ઉનકે સદકે ઔર તુફૈલમેં હમેંભી ઈમાનકે તકાઝોંકો પૂરા કરનેવાલા બનાદે.(આમીન). (ઇફાદાત હઝ. મવ. ઇફ્તિખારૂલ હસન કાંધલ્વી)

વ આખિરુ દઅ્વાના અનિલ્હમ્દુલિલ્લાહિ રબ્બિલ્ આલમીન.

અઝ. : **ગુલામ ફરીદ યૂનુસ દેવલવી**

(ગુફિર લહૂ)

મિટ્ટી=ઝમીન, **બેશુમાર**=અન્ગિનત, **અશખાશ**=ઇન્સાન, **ઇસ્તિફાદહ**=નફા, **મુતઅય્યન**=મુકર્રર, **કેરવાન**=ગાઁવકા નામ, **લાલા**=બનિયા-દુકાનદાર, **બન**=જંગલ, **દિરહમ**=પેહલે ઝમાનેકા રૂપિયા, **તુફૈલ**=ઝરીઆ-વસીલા-સબબ, **તકાઝા**=ઝરૂરત.